

Millä edellytyksin ikuinen rauha olisi Kantin mukaan saavutettavissa?

Pyrin esseessäni selvittämään, millä edellytyksin ikuinen rauha Kantin mukaan olisi saavutettavissa. Kantin teksti on varsin monipolvista ja useista eri lähteistä koottuna myös suurelta osin itseään toistavaa, mikä hankaloittaa loogisesti etenevän kuvauksen laatimista. Ongelmia tuottaa toisaalta myös se, että valitsin toisen esseen aiheeksi Locken teoksen, jonka sisällölliset linjat ovat hyvin lähellä Kantin ajattelua. Tämän vuoksi joudun seuraamaan esseessäni Kantin teosta varsin tarkkaan, sillä pelkän muistin varassa huomaan helposti sekoittavani Kantin ja Locken ajattelun yksityiskohdat.

Aivan aluksi on syytä selvittää, mitä Kant tarkoittaa ikuisella rauhalla. Tämän kannalta keskeistä on niin sanottu ”rauhan tila”, joka Kantin mukaan merkitsee kaikkien vihollisuuksien ehdotonta ja pysyvää lakkauttamista. Rauhan tilan vastakohtana on sodan tila. Sodan tilassa vihollisuudet ovat aina uhkaamassa, vaikka ne eivät aina puhkeaisikaan, joko kansan sisäisenä epäsopuna tai ulkoisena sotana toista kansaa vastaan. Kant painottaa sitä, ettei rauhan tilaan riitä pelkkä vihollisuuksitta oleminen, koska siihen samalla sisältyy tarkoitus tai varaus myöhempiin vihollisuuksiin. Kant korostaa myös sitä, että pyrkimys ikuisen rauhaan on ihmisille yleispätevä velvoite, vaikka sen saavuttaminen tuntuisi käytännössä mahdottomalta.

Luonnon tila ihmisten välillä on Kantin mukaan sodan tila, minkä vuoksi rauhan tila on erityisin toimenpitein luotava. Ikuisen rauhan takeena on silti perimmältään luonto itse, sillä luonto käyttää ihmisten välistä epäsopua pakottaakseen nämä pyrkimään pois sodan tilasta. Tämä tapahtuu täysin riippumatta siitä, ymmärtävätkö ihmiset rauhan tilan omaksi moraaliseksi velvollisuudekseen. Sisäinen epäsopu tai ulkoinen ahdistus pakottavat kansan muodostamaan sille vastavoiman, mikä johtaa heidän asettumiseensa yleisten lakien alaiseksi. Sen sijaan pitkällinen rauha tavallisesti nostattaa etualalle pelkän kauppahengen ja sen myötä alhaisen hyödyntavoittelun, pelkuruuden ja velttouden, ja huonontaa kansan ajattelutapaa. Sota ja sen tuomat kärsimykset ovat siis Kantin mukaan välttämättömiä, jotta inhimillinen kulttuuri edistyy vaiheeseen, jossa rauhan tila on viimein mahdollinen.

Kant kysyykin, miten tätä luonnon mekanismia voitaisiin soveltaa siten, että ihmisten epäsopuisista aivoituksista aiheutuva ristiriita olisi sovittavissa siten, että heidän olisi keskenään pakko suostua pakottavien lakien alaisiksi ja siten rauhan tilaan. Hän painottaa, että rauhan tila taataan vain sellaisten yleisten lakien turvin, jotka järjestävät ihmisten väliset omistussuhteet. Rauhan tilan saavuttamiseen ei tule pyrkiä liian kiireesti, vaan sitä on pyrittävä lähestymään vähitellen ja lakkaamatta suotuisten olosuhteiden myötä. Ihmisten tulee kuitenkin menetellä siten kuin ikuinen rauha olisi jo saavutettu ja perustettava toimintansa siihen. Heidän on lakkaamatta vaikutettava sellaisen valtiosäännön hyväksi, joka näyttää tarkoitukseen kelvollisimmalta rauhan tilan toteutumiseksi. Ikuinen rauha on mahdollinen, kun inhimillinen kulttuuri on tullut täydelliseksi.

Ensimmäinen osatekijä tässä kehityksessä on Kantin mukaan kansalaisyhteiskunnan järjestäytyminen. Tähän johtaa ihmisten tarve suojella omaisuuttaan toisten hyökkäyksiltä. Vaikka ihmiset vaativat yleisiä lakeja säilyttääkseen olemassaolonsa, he kuitenkin ovat salaisesti taipuvaisia pyrkimään omalta osaltaan vapaiksi niiden velvoituksista. Siksi tarvitaan sellainen valtion järjestysmuoto, joka pystyy suuntaamaan ihmisten itsekkäisiin taipumuksiin perustuvat voimat toisiaan vastaan niin, että ne ehkäisevät toistensa hävittävän vaikutuksen tai tekevät sen tyhjäksi. Tämän lopputuloksena näyttää siltä kuin näitä vastavoimia ei olisi lainkaan olemassa, ja ihmisten on pakko olla hyviä kansalaisia, vaikkeivät olisikaan moraalisesti hyviä ihmisiä.

Kant näkee valtion moraalisenä persoonana: sellaisten ihmisten yhdyskuntana, jotka eivät ole kenenkään muun kuin itsensä käskettävissä ja käytettävissä. Kant esittää kolme periaatetta, jotka tällaisen kansalaisyhteiskunnan valtiosääntö tulee täyttää: sen tulee olla rakennettu yhteisön jäsenten vapauden periaatteille, perustua yhteiselle lainsäädännölle, josta kaikki ovat alamaisina riippuvaisia ja nojautua ihmisten tasa-arvoisuuteensa kansalaisina. Lakien tulee olla yleisessä muodossa, niin että niiden sisällöstä erotetaan pois kaikki kokemusperäiset ehdot. Valtiosääntö on myös oltava sopuinnassa ihmisen luontoperäisen oikeuden kanssa: ne, joiden on lakia toteltava, ovat myös yhdessä lainsäätäjiä. Ulkovaltojen ei tule sekaantua väkivaltaisesti toisen valtion hallitusmuoto- ja hallitusasioihin.

Kantin mukaan tasavaltainen valtiosääntö on ainoa täysin ihmisten oikeuksia vastaava valtiosääntö, mutta samalla se on vaikein perustaa ja vielä vaikeampi säilyttää. Tasavaltaisen

valtiojärjestyksen periaatteena on toimeenpanevan vallan eli hallituksen erottaminen lakia säätävästä edustuslaitoksesta. Mitä pienempi on valtiovallan eli hallitsevien lukumäärä ja mitä suurempi toisaalta on sen edustuslaitos, sitä paremmat edellytykset sillä on tasavaltaisuuteen. Kant painottaa myös sitä, että lainsäätäjien ja toimeenpanijoiden tulee noudattaa julkisuuden velvoitetta kaikissa ihmisten oikeuksiin kohdistuvissa toimissaan.

Valtioiden tulee keskinäisissä suhteissaan noudattaa seuraavia periaatteita. Ensinnäkään millekään valtiolle ei tule sallia toisen omintakeisen valtion hankkimista omakseen oli kyse sitten perinnöstä, vaihtamisesta, ostamisesta tai lahjoittamisesta. Kant korostaa, ettei valtio ole omaisuutta vaan sellaisten ihmisten yhdyskunta, jotka eivät ole kenenkään muun kuin itsensä käskettävissä ja käytettävissä. Myöskään sotaväen vuokraaminen toisen valtion käytettäväksi tämän vihollista vastaan ei ole sallittavaa, sillä tällöin kansalaisia käytetään ja tuhlataan kuin mielin määrin käsiteltäviä esineitä. Toiseksi vakinainen sotaväki on aikaa myöten lakkautettava, sillä valmiilta ja varustellulta näyttävä valtio uhkaa alituisesti toisia valtioita sodalla ja siten yllyttää niitä rajattomaan kilpavarusteluun. Myös ihmisten palkkaaminen kuolemaan tai tappamaan toisia on vastoin ihmisyyden oikeuksia. Kolmanneksi valtiovelkaa ei tule tehdä valtion ulkoasioita silmällä pitäen, sillä rajattoman velankasvun salliva luottojärjestelmä on vaarallinen tarjotessaan varat sodankäyntiä varten ja siten toimii valtioiden keskinäisenä ylimääräisenä vastapainokoneistona. Neljänneksi minkään valtion ei tule sotaa käydessään antautua sellaisiin vihollisuuksiin, joista välttämättä seuraa keskinäisen luottamuksen menetys tulevan rauhan aikaa silmällä pitäen. Tällaisiksi kunniattomiksi salajuoniksi Kant mainitsee esimerkiksi salamurhat, urkkimisen, antautumissopimuksen rikkomisen sekä maanpetoksen järjestämisen vihollisuuksien kohteena olevassa valtiossa.

Kansalaisyhteiskunnan järjestäytyminen ei silti ole Kantin mukaan riittävä edellytys maailmanlaajuisen rauhan tilan saavuttamiseksi, sillä itsenäisesti toimivat valtiot ovat edelleen vaarassa vaikuttaa toisiinsa vahingollisesti. Luonnontilassaan kansat ovat ulkoisista laeista riippumattomia, ja sellaisina loukkaavat toisiaan jo rinnakkain olollaan, koska ainoa keino niille hakea oikeuttaan on sota. Kansojen turvallisuus luo vaateen pääsystä muiden kansojen kanssa kansalaisyhteiskunnan muotoja vastaaviin järjestettyihin oloihin.

Toinen rauhan tilaan johtavan kehityksen osatekijä onkin kansainyhteisön järjestäytyminen. Kantin mukaan sodan tila kansojen välillä johtaa ne lopulta jopa vasten tahtoaankin

muodostamaan oikeudellisen liittymän, joka perustuu yhteisesti sovittuun kansainoikeuteen. Näin minkään valtion ei tarvitse perustaa turvallisuuttaan ja oikeuttaan omaan voimaan tai omaan arvosteluunsa, vaan ne voivat jättää sen kansainyhteisön huoleksi ja yhteisten lakien mukaan ratkaistavaksi. Kantin mukaan toisistaan riippumattomien valtioiden muodostama yhteenliittymä on parempi kuin valtioiden sulautuminen yhdeksi kansainvaltioksi, sillä hallintoalueen suuret lait menettävät vaikutustaan ja kansainvaltio päättyy lopulta anarkiaan. Kansainoikeuden tulee siis perustua vapaiden valtioiden valtioliittojärjestelmään.

Kansainoikeuden ehtona on sopimukseen perustuva oikeudellinen tila, sillä ilman minkäänlaista oikeudellista tilaa ei ole olemassa julkista oikeutta. Siirtyessään oikeudelliseen järjestysmuotoon valtiot ovat vapautuneet velvollisuudesta noudattaa laajempaa lainalaista oikeusjärjestystä. Siksi valtioiden liittotila eli jatkuvasti vapaa valtioiden yhteenliittymä muodostetaan valtioiden välisen sopimuksen kautta. Liittoutuminen palvelee yksinomaan valtioiden vapauden säilyttämistä ja turvaamista itselleen ja muille liittoutuneille valtioille joutumatta samalla alistumaan yleisten lakien ja niistä johtuvan pakon alaisiksi. Sopimuksen perusteella valtioiden väliset riitaisuudet ratkaistaan liittouman piirissä siviilioikeuden tapaan kuten oikeudenkäynnillä. Sopimuksen ainoana tarkoituksena on valtioiden yhdistäminen pitääkseen keskenään ja yhdessä yllä rauhaa muita valtioita kohtaan. Tämä on ainoa oikeudellinen tila, joka on yhdistettävissä valtioiden vapauteen ja jossa politiikka ja moraalit ovat yhteensopivia.

Kant ajattelee, että tällainen valtioliitto tulisi vähitellen käsittämään kaikki valtiot ja siten johtamaan ikuiseen rauhaan. Hän ehdottaa, että tämä voisi toteutua siten, että jokin mahtava ja valistunut kansa tulisi valtioliittoyhtymän keskipisteeksi turvaamaan kansainoikeuden mukaisen valtioiden vapauden ja laajentaakseen sitä uusilla samanlaisilla liittymillä.

Kolmantena kehityksen osatekijäksi Kant esittää maailmankansalaisuuden. Luonto käyttää kielten ja uskontojen erilaisuutta eristääkseen kansoja, mutta kansojen välisen kaupan avulla kansat päätyvät rauhallisiin suhteisiin keskenään. Näin molemminpuolinen omanvoitonpyynti myös yhdistää kansoja, sillä kansojen välinen kauppa edellyttää rauhallisia suhteita. Kulttuurin edistyessä ja ihmisten lähentyessä toisiaan kehitys johtaa suurempaan periaatteiden yhdenmukaisuuteen ja yhteisymmärrykseen ja voimien tasapainon myötä rauhan tilaan. Kauppasuhteet myös edellyttävät ihmisten liikkumista toisten valtioiden alueella, mikä luo

vuorovaikutussuhteen eri valtioiden kansalaisten välille. Tätä vuorovaikutusvaikutussuhdetta, eräänlaista ihmisten yhteisvaltion kansalaisuutta, Kant kutsuu maailmankansalaisuudeksi.

Maailmankansalaisuus oikeus tulee Kantin mukaan rajoittaa yleisen vierasystävyyden vaatimukseen, mikä merkitsee muukalaisen oikeutta olla saamatta osakseen vihamielistä kohtelua sen tähden, että hän saapuu toisen henkilön tai valtion alueelle. Muukalainen voi vaatia käymäoikeutta eli pyrkiä kanssakäymiseen alueen asukkaiden kanssa, mutta vierasoikeutta hän ei voi vaatia. Siten häntä voidaan käskää poistumaan alueelta, kunhan häntä ei vahingoiteta jos hän on rauhallisesti alallaan. Koska vuorovaikutus ihmisten kesken edistää ikuisen rauhan saavuttamista, maailmankansalaisuus oikeus on välttämätön täydennys niin kansalaisoikeutta kuin kansainoikeuttakin koskeviin kirjoittamattomiin lakeihin.

Ikuisen rauhan saavuttamisen edellytyksenä on siis oikeudellisten suhteiden muodostaminen kolmella tavalla: kansainoikeus määrittelee oikeudelliset suhteet tietyn valtion kansalaisten välillä; kansainoikeus eri valtioiden välillä ja maailmankansalaisuus oikeus eri valtioiden kansalaisten välillä. On muistettava, että ikuisen rauhan saavuttaminen on hidas ja kulttuurin täydellistymistä edellyttävä prosessi. Ihmisten on kuitenkin pyrittävä jatkuvasti tähän tavoitteeseen ja toimittava kaikessa kuin ikuinen rauhan tila olisi jo saavutettu.

Lähde

Kant, Immanuel: Ikuiseen rauhaan. Karisto Oy, Hämeenlinna 2000.